

De vanskelige valgene Grønne dilemmaer

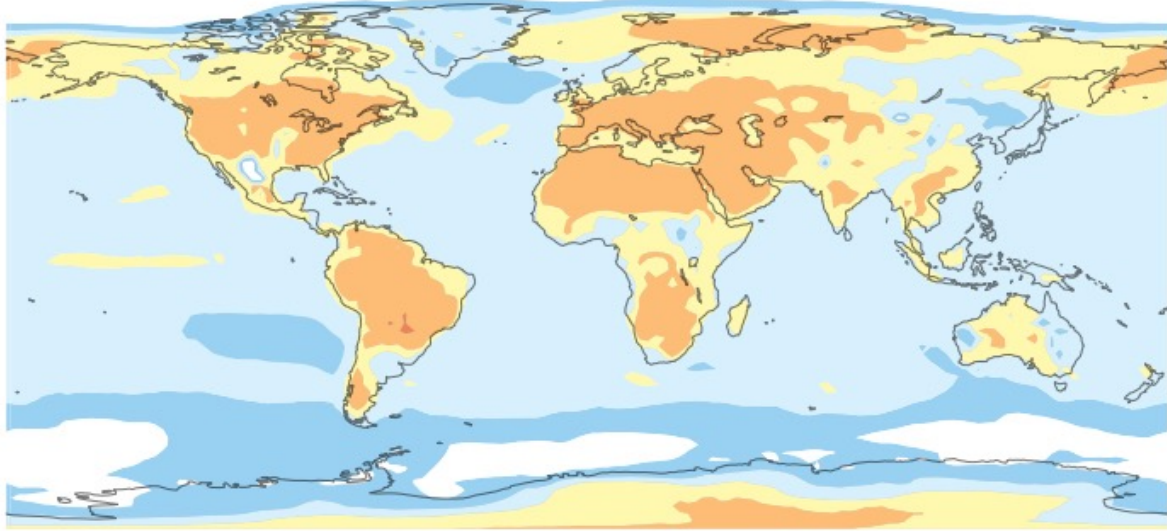
Anne Therese Gullberg, Kruse Larsen

atg@kruselarsen.no

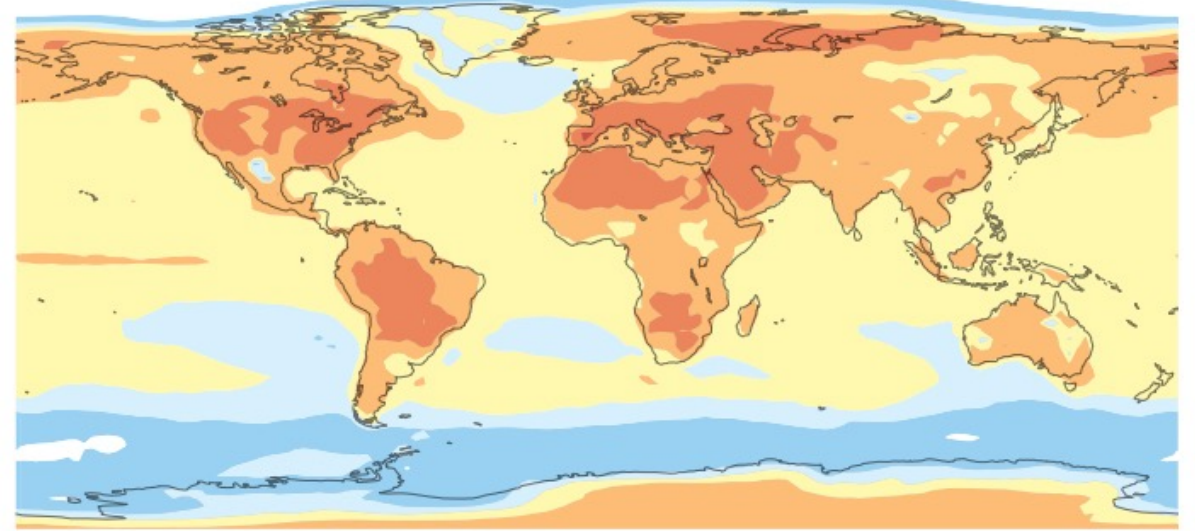
De vanskelige valgene

- Noen vanskelige valg – grønne dilemmaer
- Handlingsregler – hvordan håndtere grønne dilemmaer
- De enkle valgene
- Hvordan jobbe med bærekraft i kommunene – og hva er kommunedirektørens rolle?
- **Hvorfor** må vi ta de vanskelige valgene?

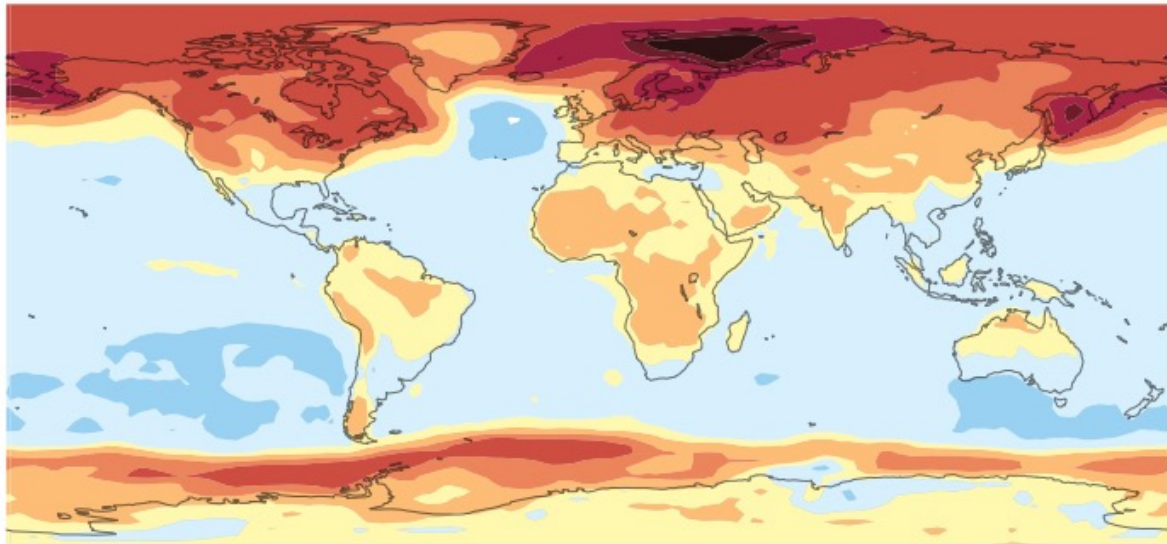
+ 1.5°C: Change in average temperature of hottest days

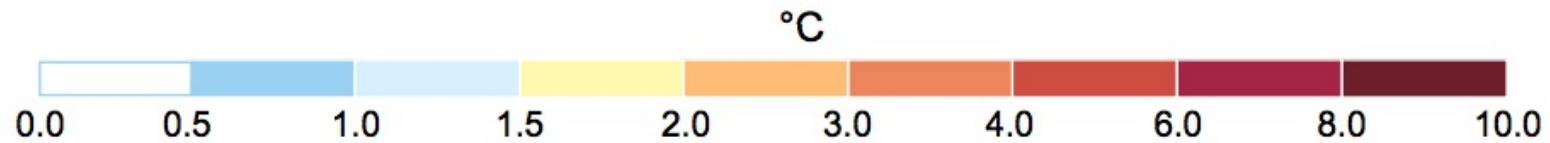
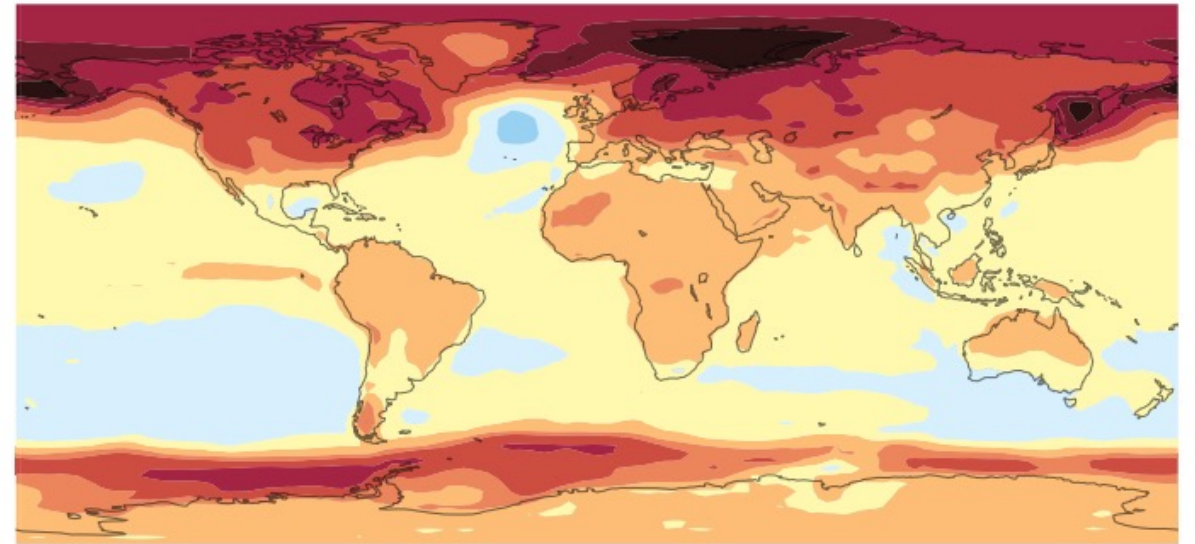
+ 2.0°C: Change in average temperature of hottest days

+ 1.5°C: Change in average temperature of coldest nights

+ 2.0°C: Change in average temperature of coldest nights

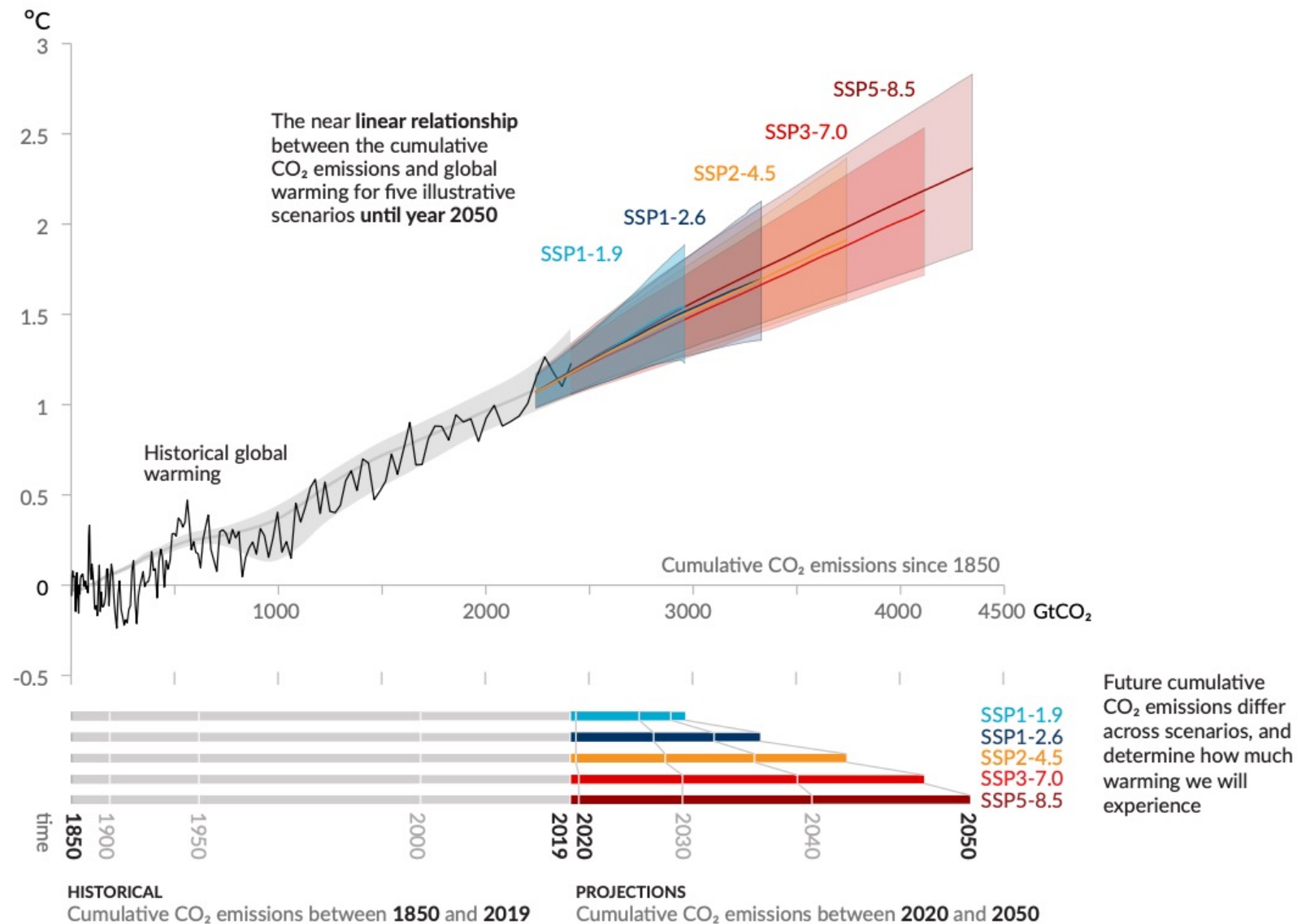
°C

Hvert tonn teller!

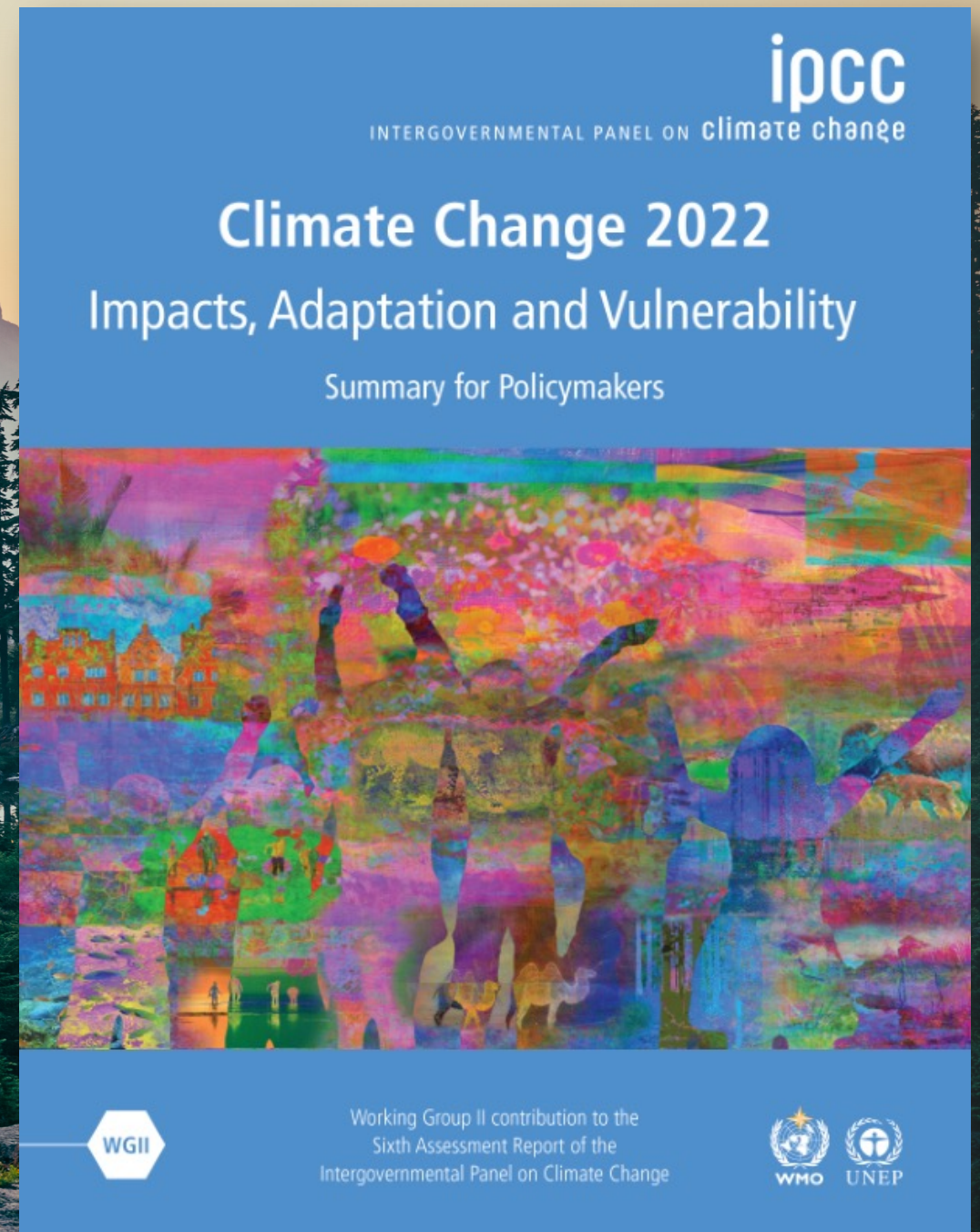
- Forholdet mellom utslipp av CO₂ og temperaturøkning under ulike scenarier.
- Tydelig lineær sammenheng.
- Det betyr at hvert tonn vi slipper ut og hvert tonn vi **ikke** slipper ut – teller!

Every tonne of CO₂ emissions adds to global warming

Global surface temperature increase since 1850-1900 (°C) as a function of cumulative CO₂ emissions (GtCO₂)

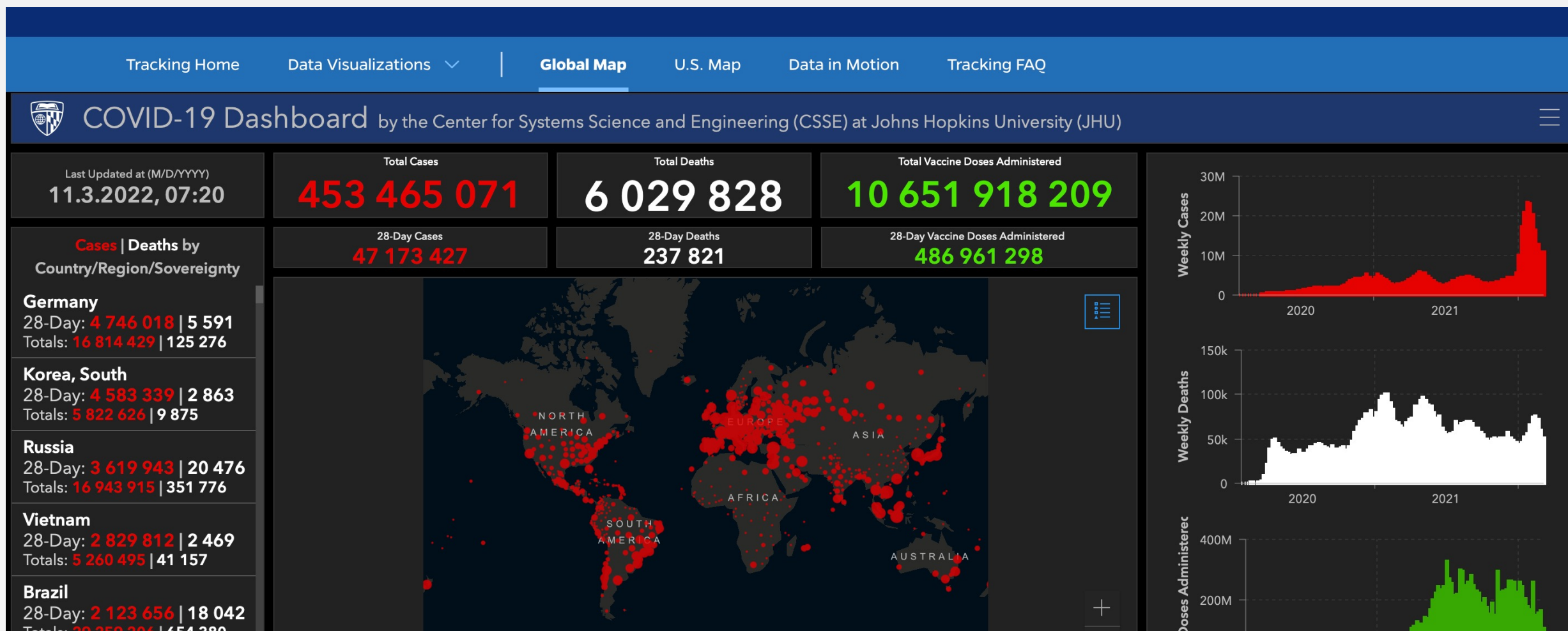

Virkninger av, sårbarhet
for og tilpasning til
klimaendringer.

Pandemi og krig – illustrerer viktigheten av politikk

FOTO: JOHN HOPKINS

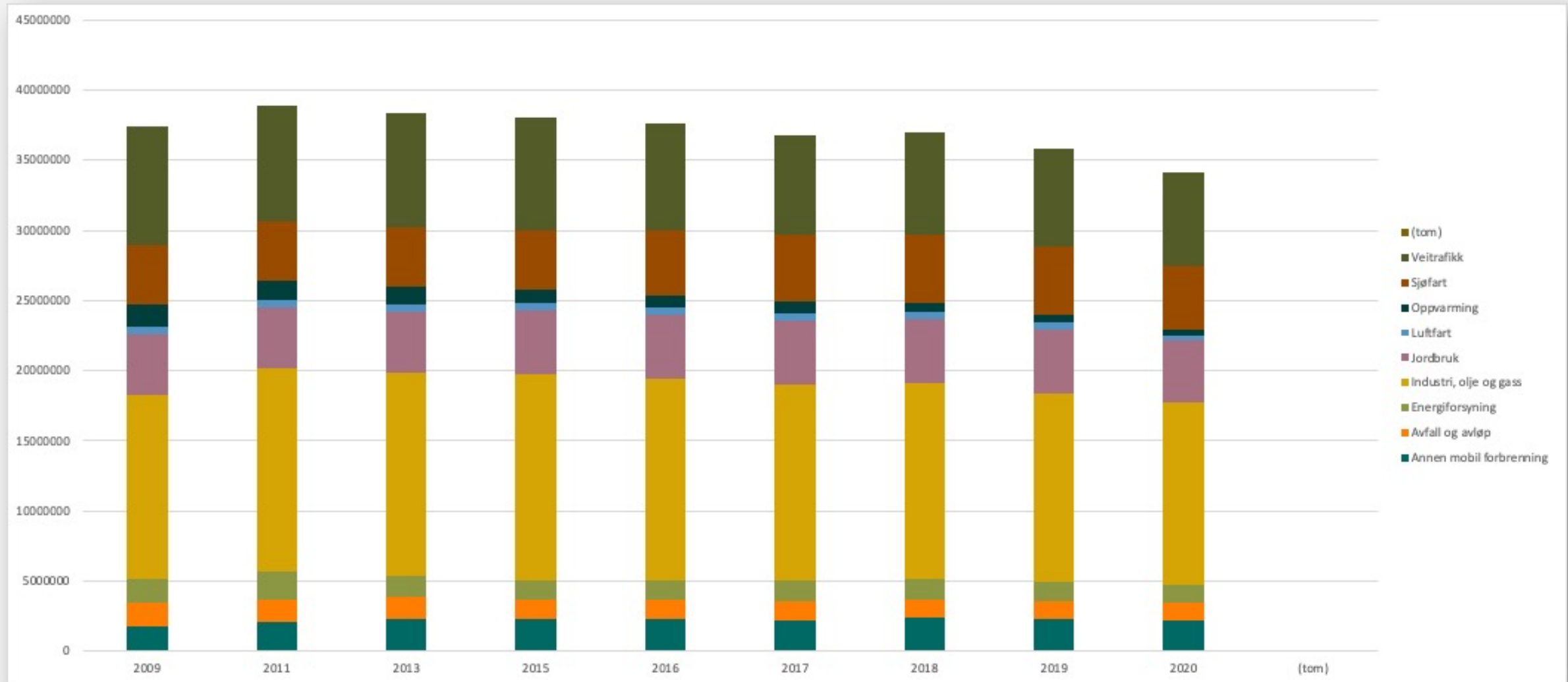

Utslippskutt i kommunene

Tallenes tale: Kommunene teller!

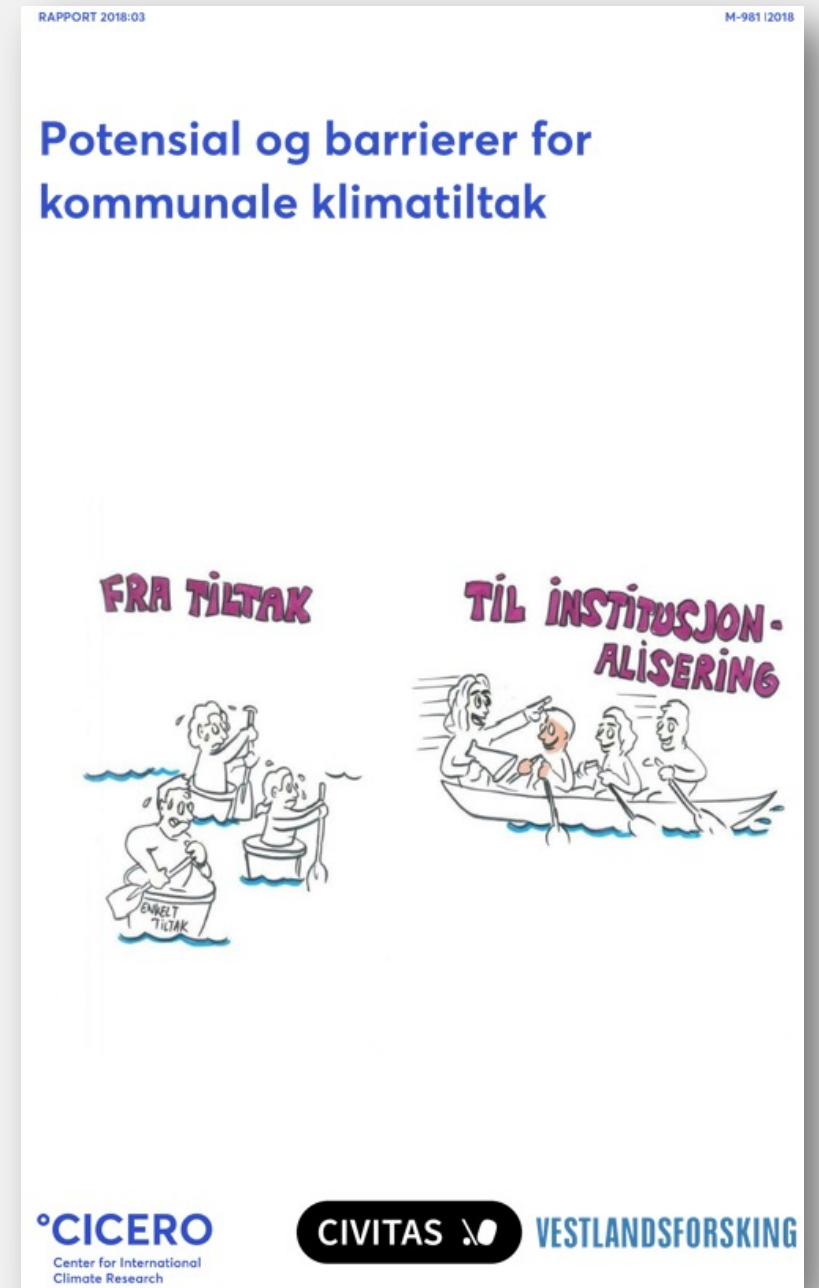
SAMLEDE UTSLIPP FRA NORSKE KOMMUNER I TONN CO2-EKVIVALENTER. MILJØDIREKTORATET 2022.

Hva sier forskningen om kommunenes rolle?

WESTSKOG, H., SELVIG, E., AALL, C., AMUNDSEN, H., & JENSEN, E. S. (2018). POTENSIAL OG BARRIERER FOR KOMMUNALE KLIMATILTAK. *CICERO REPORT*.

- Fra ildsjeler til rutiner: Klimaarbeidet må være integrert i kommunens rutiner og systemer, slik at det ikke er avhengig av enkeltpersoner og "ildsjeler".
- Både direkte og indirekte utslipp: Kommunene har potensial til å påvirke både direkte utslipp som skjer lokalt, og indirekte utslipp fra varer og tjenester hvor utslippet skjer andre steder.
- Fra tjenesteleverandør til samfunnsaktør: Kommunen må i større grad ta i bruk sin rolle som samfunnsaktør som legger til rette for at andre kan bidra i klimaarbeidet. Lokale nettverk og klimasamarbeid som kommunen setter i gang, kan ha store ringvirkninger.

Dilemma – eller ikke et dilemma?

Dilemma er en situasjon man befinner seg i når man er tvunget til å godta den ene av to like ubehagelige muligheter.

Store norske leksikon

Klimarisiko: Rammeverk for å vurdere risiko og muligheter

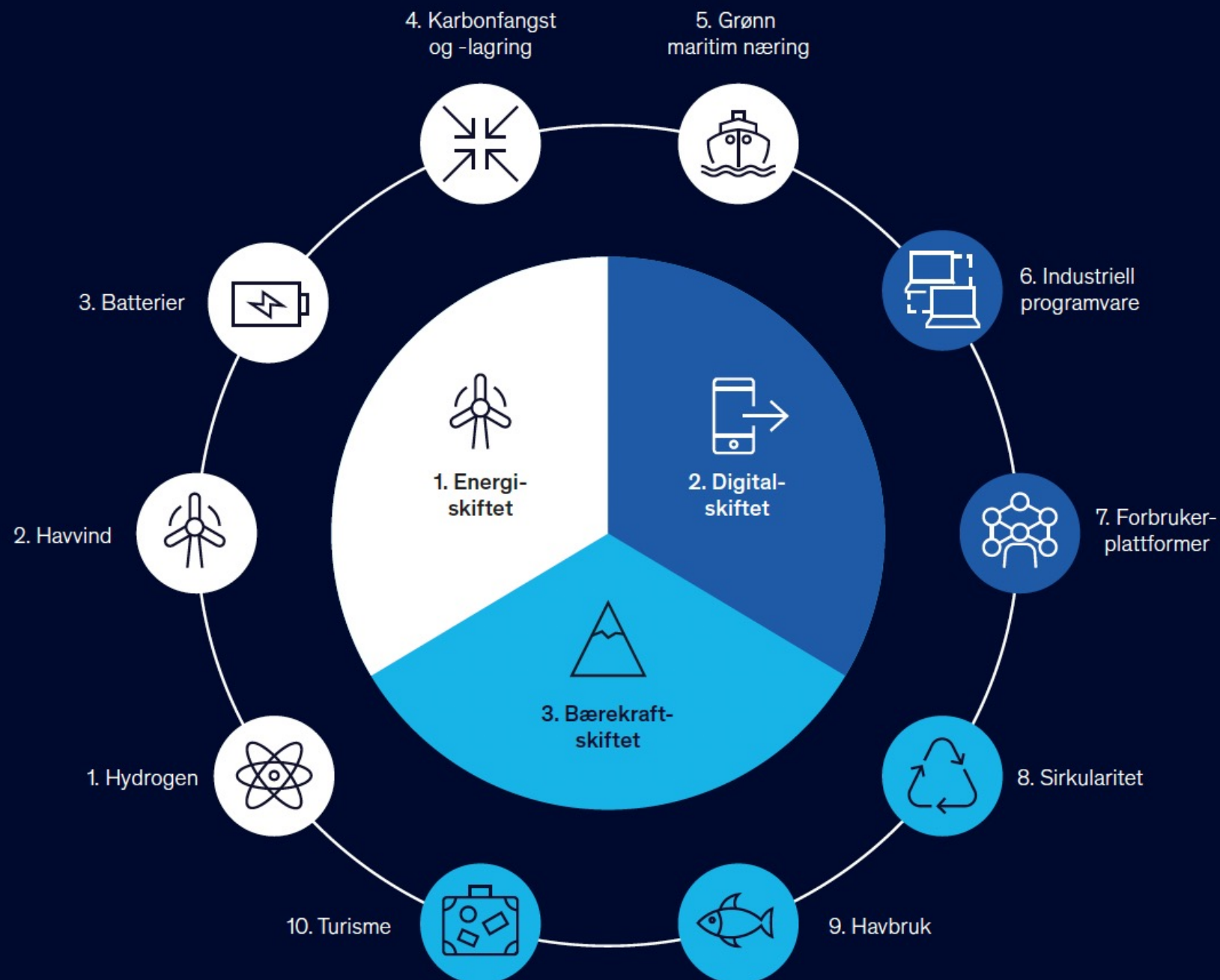
ILLUSTRASJON: KRUSE LARSEN, BASERT PÅ TCFD.

Muligheter

MCKINSEY 2022, S. 16

- Næringslivet på jakt etter nye muligheter
- Energi
- Digitalisering
- Bærekraft

Nye muligheter for næringsutvikling i kommunene

HAMN, SENJA – OG SIGDAL

A photograph of an offshore wind farm at sea. The sky is a clear, light blue, and the water is a darker blue with gentle ripples. Several wind turbines are visible, with the largest one in the foreground on the right. The turbines are silhouetted against the sky. In the distance, a small boat or platform is visible on the left side of the horizon.

Natur og miljø versus klima?

Dilemma #1

Valgene blir mer krevende jo lenger vi venter

Mer fornybar energi: Havvind, landvind, sol, vann, energieff.

Mer nett og lagring: Batteri og hydrogen

Mindre fossil energi med/uten CCS: Kull, olje og gass

Negative utslipp: CCS og DAC

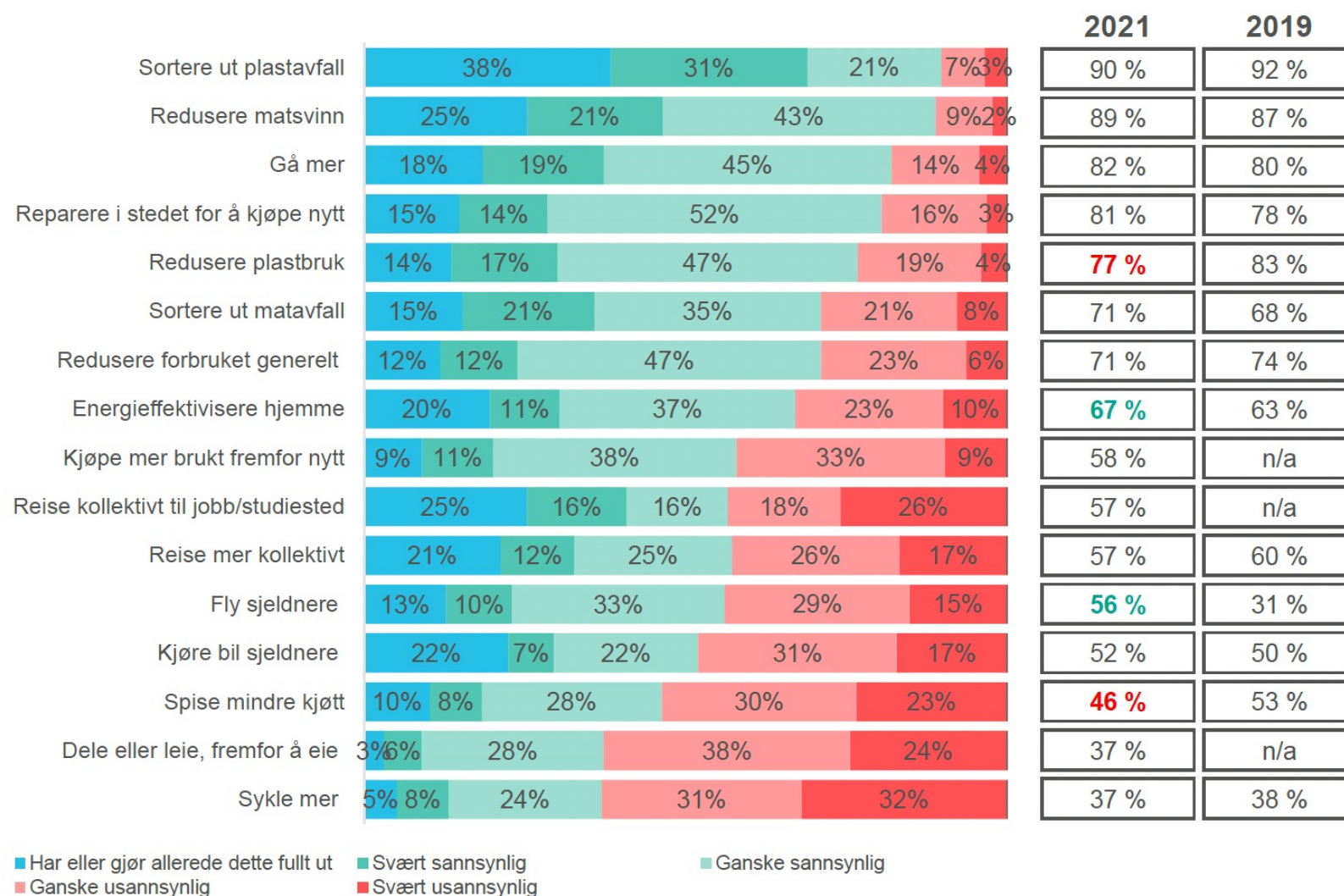
Atomkraft

Et stort flertall vil nå klimamålene, men færre er villige til å betale det det koster.

Dilemma #2

Nesten alle bergensere vil sortere ut plastavfall og redusere matsvinn, men delingsøkonomi og reduksjon i kjøttkonsum er aktuelt for færre

De minst inngripende tiltakene er øverst
 9 av 10 vil sortere ut plastavfall og redusere matsvinn de neste to årene. I tillegg oppgir 8 av 10 bergensere at de vil gå mer, reparere i stedet for å kjøpe nytt og redusere plastbruken. Andelen er relativt stabil, med unntak av en 6 prosentpoengs reduksjon i andelen som ønsker å redusere plastbruk. Denne reduksjonen kan henge sammen med smittevernshensyn i forbindelse med koronapandemien.

Et annet tiltak der koronapandemien kan ha hatt en betydning, er andelen som oppgir at de vil fly sjeldnere. Andelen som oppgir dette har økt med 25 prosentpoeng siden 2019.

Større endringer har lavere oppslutning

Det er minst oppslutning for å sykle mer, dele eller leie fremfor å eie og spise mindre kjøtt. Den lave andelen av de som vil sykle mer kan forklares ved at en stor andel opplever at dette tiltaket ikke er relevant for dem. For de to andre tiltakene nederst på listen kan vi ikke forklare på samme måte. Andelen som vil spise mindre kjøtt er signifikant redusert siden 2019.

n= 1000

? Hvor sannsynlig er det at du vil gjøre noen av følgende tiltak de neste to årene?

Vi trenger mer forskning i og på kommuner

Hvordan samle et flertall blant splittede velgere?

DILEMMA #3

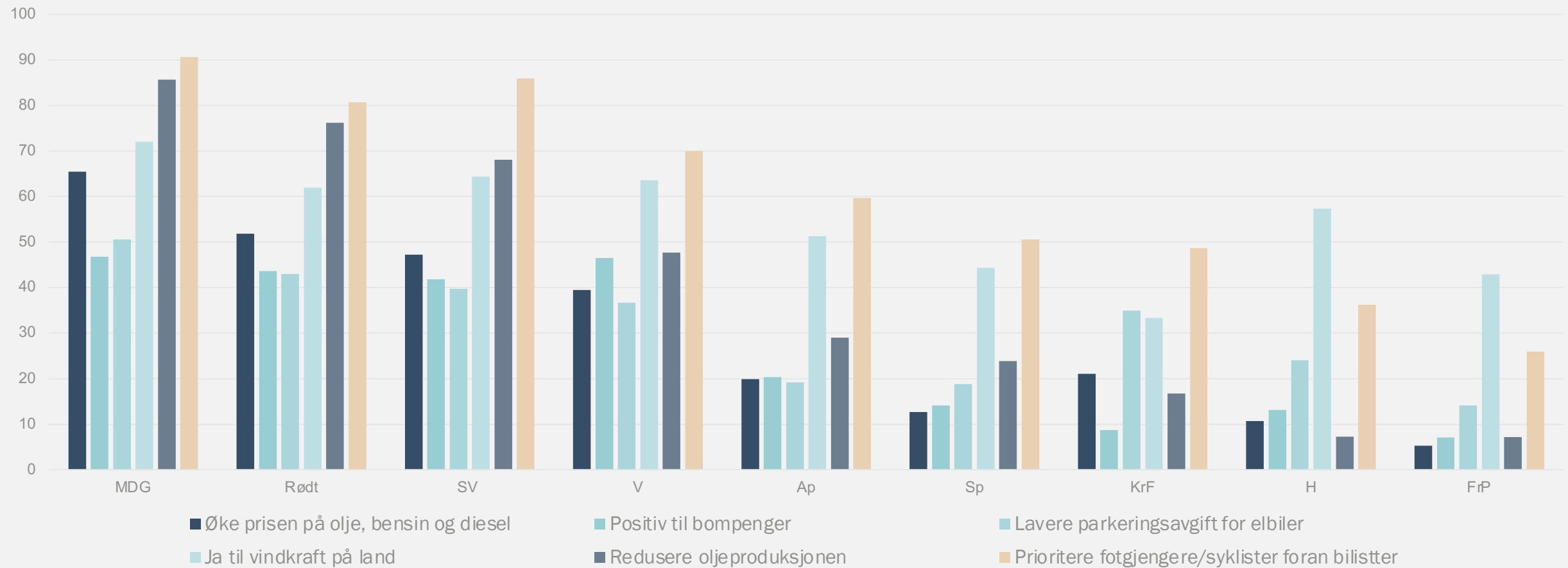
	Miljøvern også på bekostning av egen levestandard	Miljøvern ikke på bekostning av egen levestandard
Klimaendringer et svært stort problem	36 % «Environmentalists»	14 % «Climate only»
Klimaendringer ikke noe problem	16 % «Nature only»	34 % «Economic growth»

Gullberg, A. T. & Aardal, B. (2019). Is climate change mitigation compatible with environmental protection? Exploring voter attitudes as expressed through “old” and “new” politics in Norway. *Environmental Policy and Governance*, 29(1), 67-80. doi:10.1002/eet.1844

Velgernes støtte til seks klimapolitiske virkemidler

KRUSE LARSENS ANALYSE, BASERT PÅ AASEN, M., KLEMETSEN, M. E., REED, E. U., & VATN, A. (2019). FOLK OG KLIMA: NORDMENNENS HOLDNINGER TIL KLIMAENDRINGER, KLIMAPOLITIKK OG EGET ANSVAR. *CICERO REPORT*.

Nordmenns holdninger til ulike klimapolitiske virkemidler

Arealbruk: Hyttefelt og økonomisk aktivitet eller natur?

DILEMMA #4

Foto: Unsplash. Aleksander Solberg

Foto: Unsplash, Reidar Angell Hansen

A person is seen from behind, walking through a field of tall, golden-brown corn stalks. The person is wearing a grey knit beanie and a yellow and white striped sweater. The path is a dirt road between the rows of corn. The sky is a pale blue.

Hvordan ta vanskelige valg? Handlingsregler

Biodiversity Strategy for 2030

A new Circular Economy Action Plan

- Strategy on the sustainable use of chemicals
- Clean Air and Water Action Plans

Preserving Europe's natural capital

Transition to a Circular Economy

A zero pollution Europe

- TBD with the commissioner-designate

Sustainable Transport

Farm to Fork

Farm to Fork Strategy

- Revising 2030 Climate targets
- Extending ETS
- Climate Pact
- Climate Law
- Carbon Border Tax

Achieving Climate Neutrality

The transformation of agriculture and rural areas

- Vision for Inclusive Rural Areas
- Africa Europe agenda

- Review Energy Legislation
- European Framework for gas
- Review Energy Taxation directive

Clean, Reliable and Affordable energy

Towards a modernised and simplified CAP

CAP reform proposal

Financing the transition

Leave no one behind (Just Transition)

- European Investment Bank as European Climate Bank
- Sustainable Europe Investment Plan
- Green Financing Strategy
- Mainstreaming climate transition and sustainability in the MFF

- Just Transition Instrument, including the Just Transition Fund
- Mainstreaming the Just Transition in the MFF

Taksonomiens seks miljømål + tre prinsipper

SIX ENVIRONMENTAL OBJECTIVES, (EU 2019/2088, S. 17)

CLIMATE
CHANGE
MITIGATION

CLIMATE
CHANGE
ADAPTATION

POLLUTION
PREVENTION

CIRCULAR
ECONOMY

SUSTAINABLE
USE OF WATER
AND MARINE
RESOURCES

HEALTHY
ECOSYSTEM

Tre prinsipper

- Substansielt bidrag til minst ett av de seks målene
- «Do no significant harm» - DNSH
- Oppfylle minimumsstandard menneskerettigheter, ILO-konvensjonene og OECDs retningslinjer

Miljømål

- 1) **Begrensning av klimaendringer**
- 2) **Klimatilpasning**
- 3) Bærekraftig bruk og beskyttelse av **hav- og vannressurser**
- 4) Omstilling til en **sirkulærøkonomi**
- 5) Forebygging og bekjempelse av **forurensning**
- 6) Beskyttelse og gjenopprettelse av **biologisk mangfold og økosystemer**

Sektorer som er klassifisert

Kilde: EU-kommisjonen

Bank og forsikring

Bygg- og eiendomsbransjen (eiendom, oppussing, energieffektivisering)

Energi (produksjon, distribusjon og lagring)

Forskning og utvikling

Helse og sosial (botilbud)

Informasjon og kommunikasjon

Kultur (kunst, film, biblioteker, museum)

Miljøvern (beskyttelse og gjenoppbyggende tiltak)

Prosessindustri

Skogbruk (beplantning, rehabilitering og vedlikehold)

Transport (Infrastruktur, frakt og fremkommelighet)

Utdanning

Vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet

Hva forventer politikerne av administrasjonen?

- «Administrasjonen skal jobbe grundig, godt saksfremlegg til hovedutvalgene og til slutt i kommunestyret.»
- «Kommunedirektørene må sikre at politikernes mål for klima kan oppnås.»
- «Kommunedirektørene må passe på å ikke bli aktivister – de skal være faglig sterke.»
- «Det er viktig at kommunedirektøren har en dialog med politisk ledelse for å avklare hvilket nivå man skal ligge på.»

Bred enighet om netto null og 55 prosent kutt innen 2030

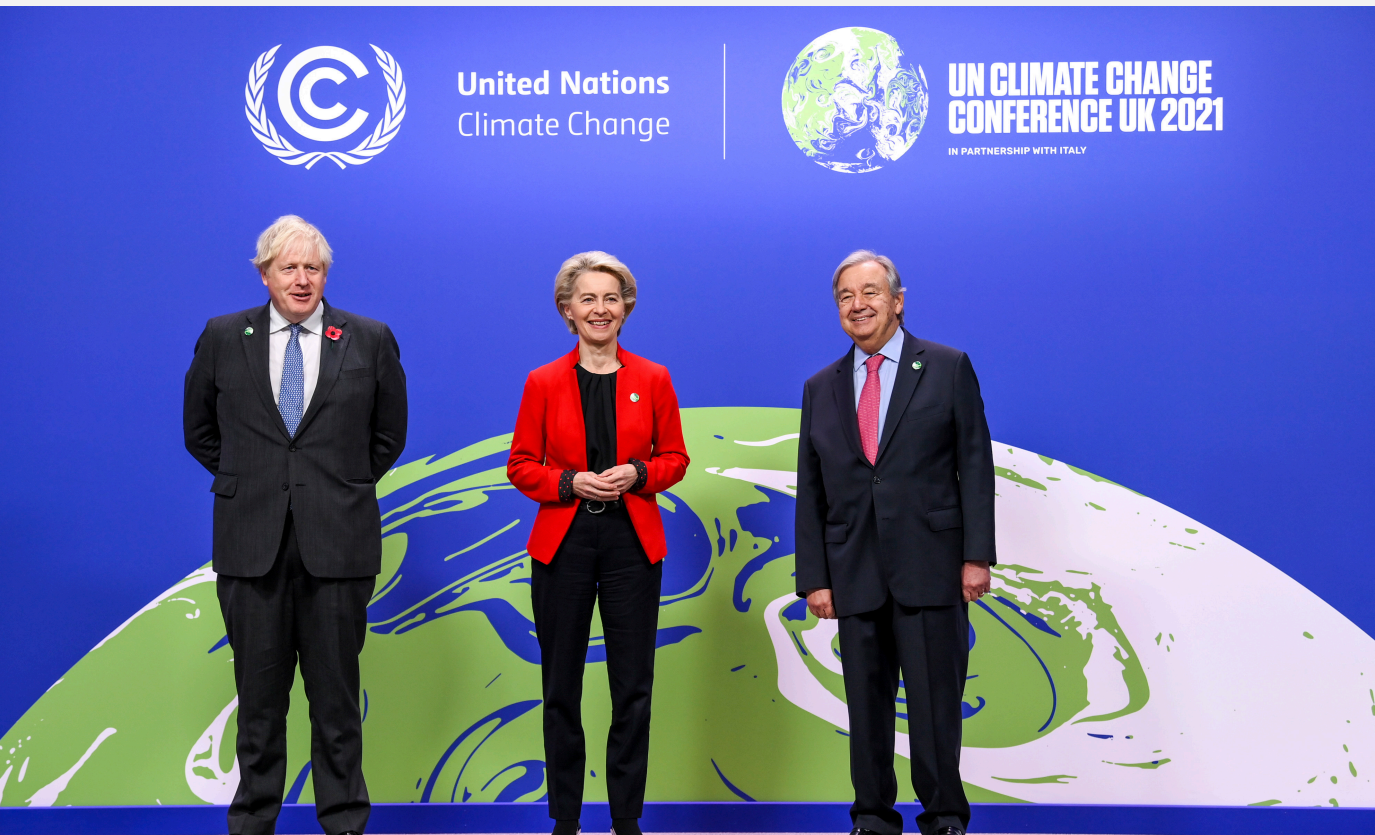

Foto: Karwai Tang, UK Government

- Parisavtalen 1,5 gradersmålet
- EU – Fit for 55
- Norge 55 prosent utslippskutt innen 2030
- Danmark 70 prosent innen 2030
- Tyskland 65 prosent innen 2030

- Forskningsbasert tilnærming til å sette mål:
 - Hva **må** vi gjøre for å stoppe klimaendringene?
 - Ikke bare hva kan vi gjøre uten at det koster oss noe?

2020-tallets aktivister – Fatih Birol og Mark Carney

FOTO: IEA. OG BBC

Folk og politikere

- Avvik mellom folk og politikere
- Folk mer positive til kutt

Holdninger til kjøtt- og meieriproduksjon: Medborgere og folkevalgte

Holdning til påstand: «Norge bør halvere dagens kjøtt- og meieriproduksjon innen 2050». Prosent.

Data ble samlet inn av Norsk medborgerpanel (vektede tall) og Representantpanelet våren 2020. I Representantpanelet ble spørsmålet stilt til representanter på lokalt nivå (kommune-/bystyre).

Kilde: Norsk medborgerpanel/Representantpanelet

En jungel av rammeverk

Bærekraftsstrategiers anatomi

1. Vesentlighetsanalyse

2. Positivt og negativt avtrykk

3. Egen drift og verdikjeden

4. Konkrete mål og tiltak

5. Fra kvalitativt til kvantitativt

Klimabudsjett i kommunene

KLIMABUDSJETTVEILEDER 2021 – OSLO, HAMAR, TRONDHEIM,

Oppstart av klimabudsjettarbeidet

Organiser klimabudsjettarbeidet.
Kommunedirektøren eier klimabudsjettet.

Avgrens klimabudsjettet. Hvilke systemgrenser skal klimabudsjettet gjelde for.

Integrer klimabudsjettet i kommunens økonomiske budsjett (HØP).

Utarbeide og effektberegne tiltak

Kartlegg de største utslippssektorene og – kildene innenfor valgte systemgrenser.

Utarbeid en referansebane som viser utviklingen uten nye tiltak.

Utarbeid en utslippsramme – utslippsmål og behov for utslippsreduksjoner

Beregn effekten av tiltak

Resultatindikatorer

Legg sammen effekten av tiltak – og analyser

Klimabudsjett

KLIMABUDSJETTVEILEDER 2021 – OSLO, HAMAR, TRONDHEIM,

Utarbeide klimabudsjett

Utarbeid klimabudsjettkapitlet til
kommunebudsjettet.

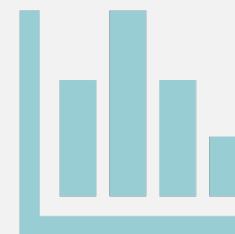
Situasjonsbeskrivelse

Referansebane

Tiltaksbane

Tiltakstabeller

Finansiering og ansvar for gjennomføring

Rapportering og oppfølging

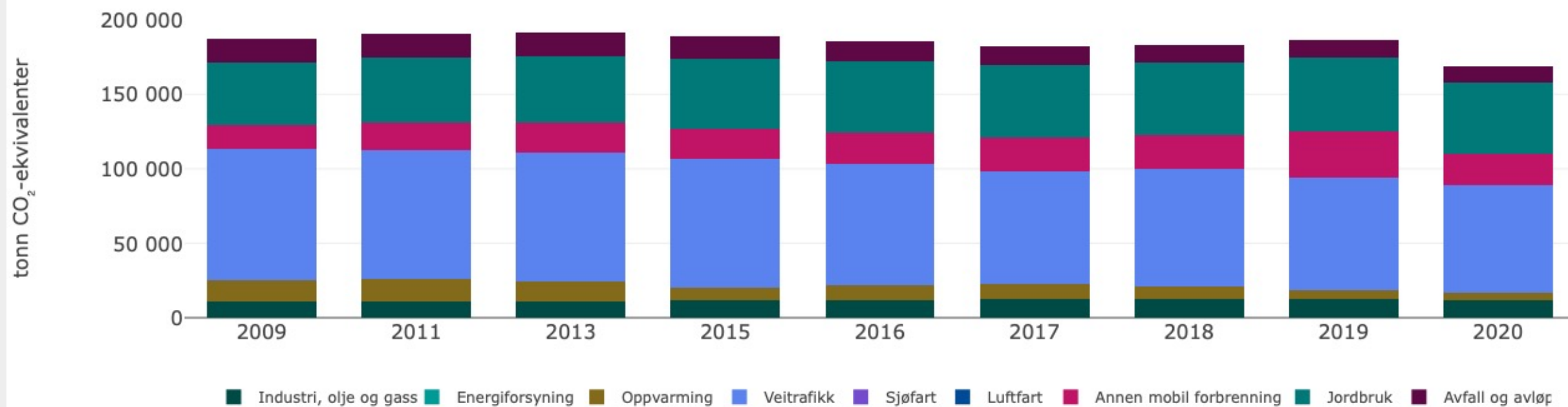
. Følg opp kommunens rapportering på
klimatiltak

Evaluer klimabudsjettet

Indre Østfold

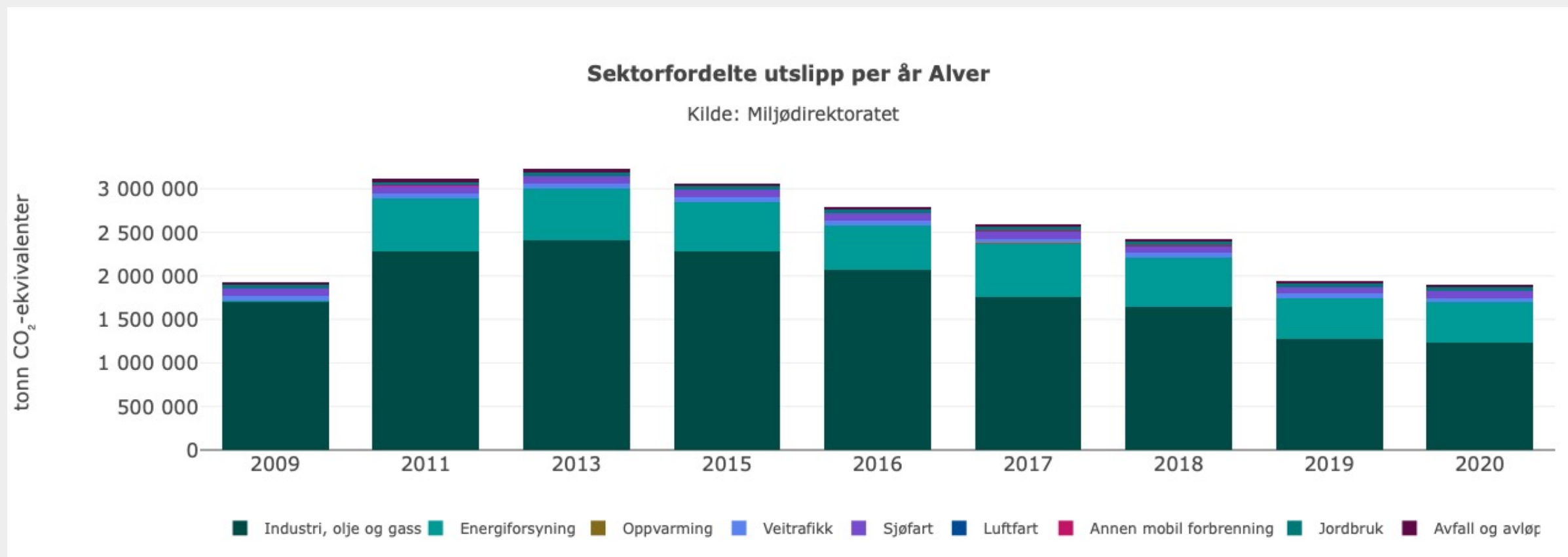
Sektorfordelte utslipp per år Indre Østfold

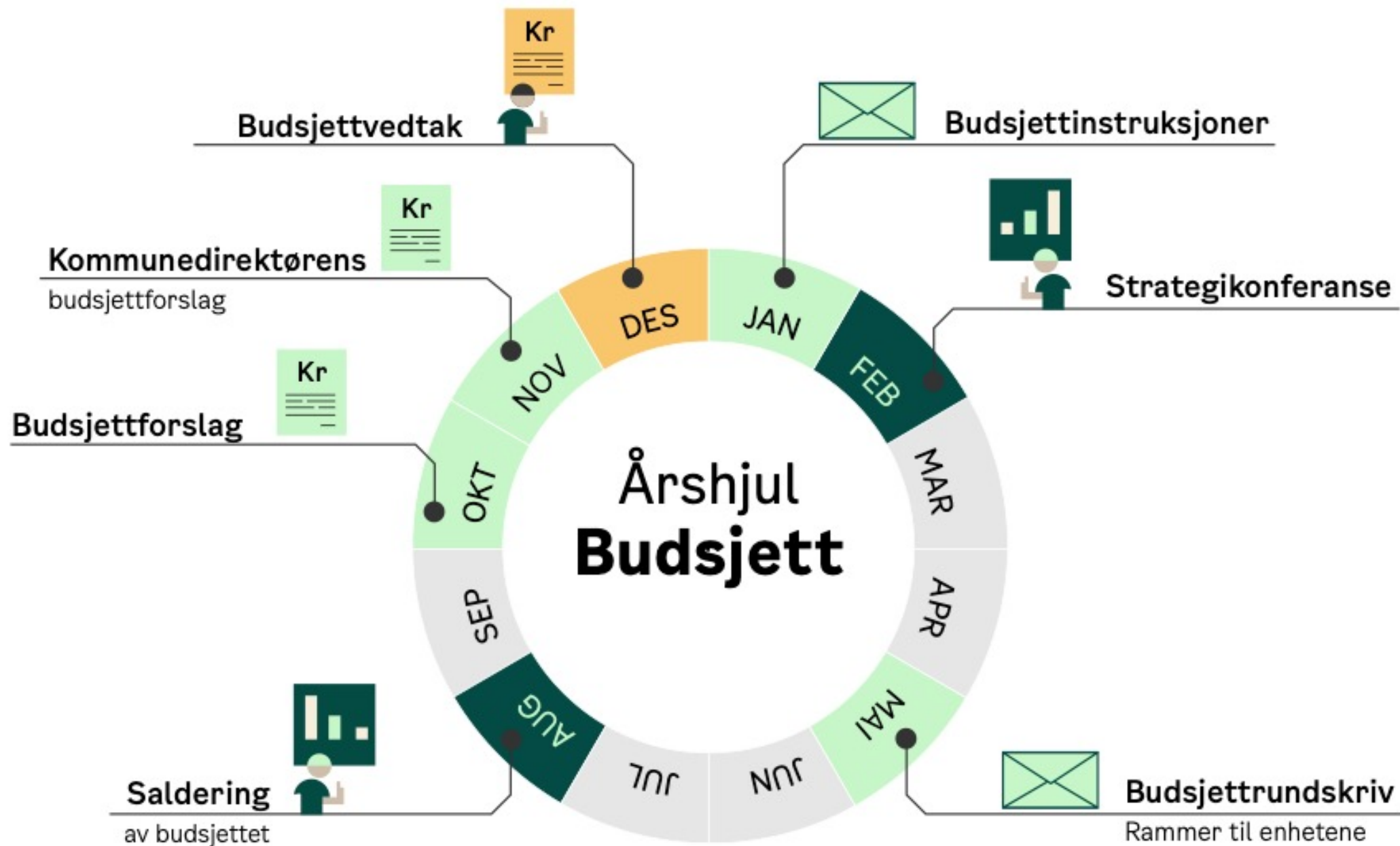
Kilde: Miljødirektoratet

Alver kommune

MONGSTAD

Figur 6: Illustrasjon av hvordan arbeidet med klimabudsjettet kan integreres i budsjettåret

Kilde: Klimabudsjettveileder 2021 – Oslo, Hamar, Trondheim

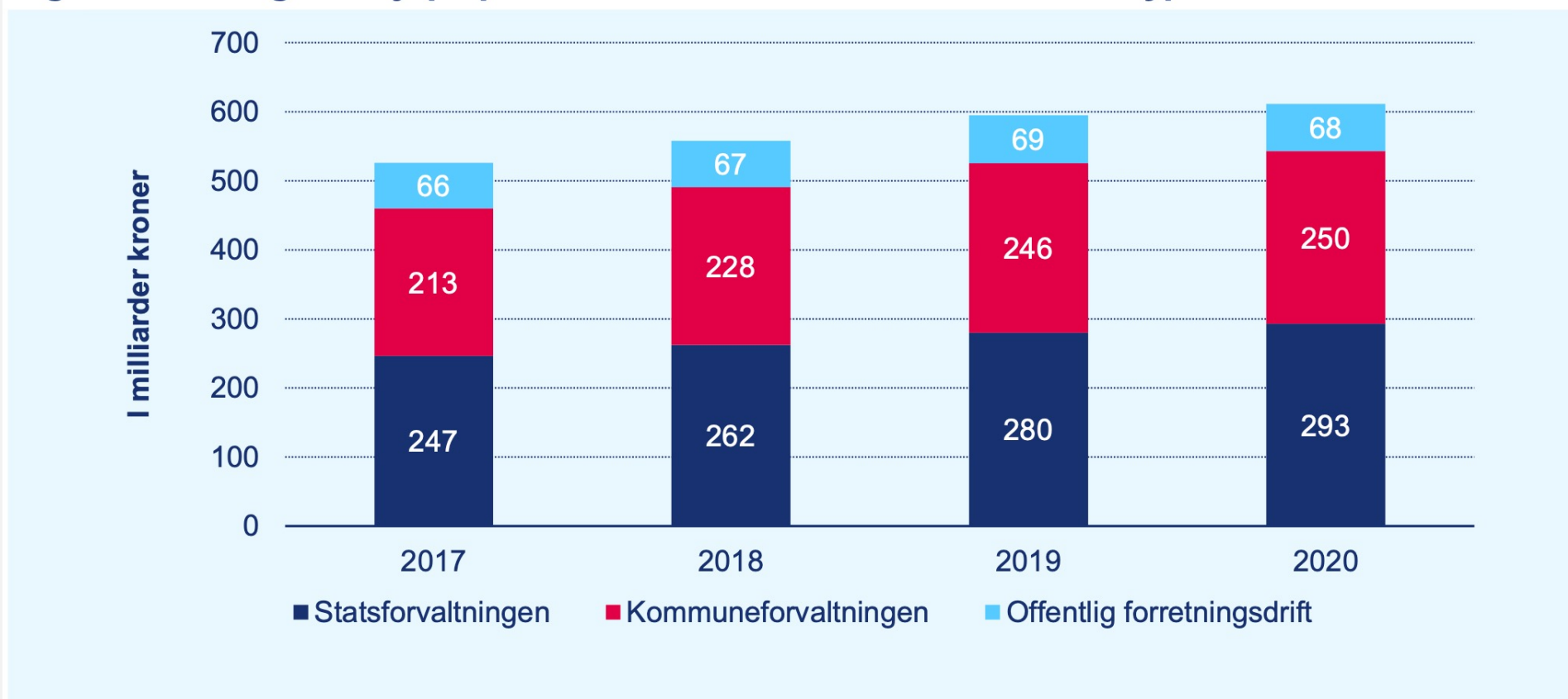
Grønne innkjøp

Foto: Klimapartner Agder

Riksrevisjonens undersøkelse av grønne offentlige anskaffelser

DOKUMENT 3:5 (2021-2022), S.10

Figur 1 Offentlige innkjøp i perioden 2017–2020 etter virksomhetstype i milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå, statistikk for offentlig forvaltnings inntekter og utgifter. Kommuneforvaltningen inkluderer fylkeskommunenes innkjøp.

Riksrevisjonens undersøkelse av grønne offentlige anskaffelser

DOKUMENT 3:5 (2021-2022)

- Fem utvalgte produkt- og tjenesteområder:
 - mat- og drikkeprodukter
 - måltidstjenester
 - motorkjøretøy
 - veitransporttjenester
 - avfallstjenester
- Flest krav til mat og kjøretøy
- Matsvinn, emballasje, tropisk avskoging og økologisk produksjon
- Lave ambisjoner
- Krav knyttet til transport – ikke til varer

Ambisjonsnivået på klima- og bærekraftsarbeidet må tilpasses kommunen og kommunens størrelse

Foto: Unsplash, Nordkapp

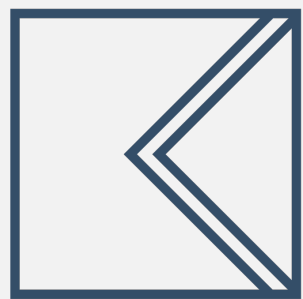

Foto: Unsplash, Ålesund

To prinsipper for alt klima- og bærekraftarbeid

1. Vesentlighet

2. Addisjonaltet

KRUSE
LARSEN